

מִשְׁנָה. בָּא לֹו לְמִזְרַח הָעֶזְרָה - שהוצרכו להעמיד השערים בעזרה משום 'העמיד אותם לפני ה', והעמידים סמוך לשער ניקנור (רש"י), והטעם שלא העמידים בין האולם ולמזבח כשם שהועמד הפר, לפי שגנאי הוא להביא את השעיר הנשלח לעזאזל לשם ולהוציאו (תוס' ישנים). או כיון שיחלוף זמן רב עד שהכהן גדול יתוודה וישחט את השעיר לה', חוששים שיטילו בניתיים גללים (תפארת ישראל י"ז מ). ויש סובר, שהועמדו בתוך חלל שער ניקנור, וכפשוטו לשון התורה כהנים [אחרי ב, א] המובא בתוס' ישנים] 'מעמידין אותן בשער ניקנור', ואף שחלל שער ניקנור לא נתקדש בקדושת העזרה, מכל מקום נחשב הוא 'לפני ה' (ע"פ מלבי"ם שם ז, ו בתורה אור, מקדש דוד קדשים כד, ג ד"ה ובסדר).

לְצִפּוֹן הַמִּזְבֵּחַ, מפני שאחד מן השערים הוא חטאת, ושחטת חטאת היא בצפון (מאירי לעיל לד, ב, ובחיבור התשובה ב, יג), ואף שהכהן גדול עדיין לא בא לשחוט את השעיר הנעשה בפנים, מכל מקום כל הפעולות כולל ההגלה, צריכות להיות בצפון (רש"י; מאירי שם). והעמדתן שם - לפני ה' בעזרה, ובצפון - היא מדאורייתא, שנאמר (ויקרא טז, ז) 'העמיד אותם לפני ה' (רש"י). ויש סוברים, שהעמדתו בעזרה היא מדאורייתא, וכמו שנאמר 'לפני ה', אבל הכתוב לא הזכיר צפון, והוא רק מדרבנן, כדי להזכיר ששחטתו של שעיר בצפון (תוס' ישנים לקמן ע"ב).

הִסְגֵּן מִימֵינוּ וְרֹאשׁ בֵּית אֶב מִשְׁמָאלוֹ, שכאשר עולה הגורל לה' בימינו של כהן גדול, הסגן אומר לו 'אישי כהן גדול, הגבה ימיך', וכאשר עולה בשמאלו, ראש בית אב אומר לו 'אישי כהן גדול, הגבה שמאלך' (כמבואר להלן לט, א). ויש שפירש, שכיון שהכהן גדול הולך לכפר על עוונות הציבור, הוא צריך להיות דוגמת משה רבינו שאהרן וחור תמכו ידיו. או כיון שבא לעזרה והולך בתוך העם, אין ראוי שילך יחידי, אלא הולכים שנים עמו המפלסים לו את הדרך (תפארת ישראל י"ז מט).

וְשֵׁם שְׁנֵי שְׁעָרִים, ומשמעות הלשון שלא העמידם שם הכהן גדול, ואף שאמר הכתוב (ויקרא טז, ז) 'ולקח את שני השערים והעמיד אותם לפני ה'', אין הכוונה לאהרן [הכהן הגדול] המוזכר בכתוב קודם לכן. והטעם שלא נצטווה הוא להעמידם שם, שלא יחלש מחמת הצום ועבודת היום שהיתה מוטלת עליו (שם עולם [לד"א ליכטנשטיין] שם).

ופניהם למזרח ואחוריהם למערב (תוספתא ב, ב), שכיון שפני הכהן גדול למערב, נאה ומתקבל שיהיו פני השערים כנגד פניו בשעת הזכרת השם, ולא יהיו אחוריהם כנגד פניו (עבודת ישראל [לד"ר קמחי] בשם ה"ר ששת, עמ' סג). ויש סוברים, שפניהם למערב לפני ה', ואחוריהם למזרח (תוספתא ב, ב, ע"פ גריסת הסה"ד דוד; רבינו הלל על התורה כהנים ב; רמב"ם עבודת יום הכיפורים ג, ב). ויש סובר, שפניהם היו למערב, אך כדי שאחוריהם לא יהיו מול פני הכהן גדול בהזכרתו את השם, היו מעקמים מעט את אחוריהם שלא יהיו למזרח (עבודת ישראל, שם).

וְקַלְפֵי - קופסה מעץ (גמ' להלן לט, א ורמב"ם בפיה"ש). ואף שהקלפי היתה של חול [כמבואר בגמ' להלן (שם)] והיו יכולים להביא כל סוג של כלי להגלה, אך כדי לעשות פירסום להגלה, עשו קלפי מיוחדת לכך (ירושלמי הלך ד, א, וראה מה שכתבנו להלן לט, א ד"ה טרף בקלפי; אם הגלה מתוך קלפי היא מדאורייתא).

וְעֵשָׂאן בֶּן גְּמָלָא שְׁל זְהָב - עשה את הגורלות מזהב, לכבוד היום (מאירי לעיל לה, א). ויש שפירש שעשה כן כסברת הגמ' (מרומי שדה).

וּמִנֵּין שְׁבַ' אָנָּא - מנין שוידוי זה של כהן גדול נפתח ב'אנא' (רש"י), וקושיא זו היא דוקא על 'אנא' הראשון שמזכיר הכהן הגדול שהוא לשון וידוי, משום ש'אנא' משמשת כלשון תפילה, לכן מחפשת הגמ' מקור לכך שמשמשת גם כלשון של וידוי, אבל ה'אנא' השני, שהוא לשון תפילה שמבקש הכהן 'אנא ה' כפר נא', אין צריך מקור לכך (תוס' ישנים; תוס' רא"ש).

ודוקא כהן גדול ביום הכיפורים שהוא יום כפרה לישראל, צריך לומר לשון 'אנא', להרבות בו בתחנונים כדי שיתכפרו עוונותיהם (שיח יצחק), אבל כל יחיד אפילו ביום כיפור, אינו צריך לומר 'אנא' [וגם לא 'השם', המובא להלן בגמ' שהכהן גדול הזכיר], שהרי לקמן (פז, ב) מבואר, שהואמר רק 'אבל אנתנו חטאנו' יצא ידי חובת וידוי, על אף שלא אמר 'אנא' ו'השם' (מנחת חינוך מצוה שסד אות ה). ויש סוברים, שבכל וידוי - אפילו של יחיד, ואפילו של כל השנה - צריך להתחיל ב'אנא' ו'השם' (רמב"ם תשובה א, א, ובספר המצוות מצות עשה עג, וכך החיים אר"ח קלא, ז, הזכירו זאת להלכה, וראה הערת הגר"ש אלישיב, שאמירת 'אנא' בכל וידוי היא לעיבוב).

נְאֻמְר כָּאן כְּפָרָה וְנֹאמְר לְהֵלֵךְ בְּחוּרֵב כְּפָרָה, והטעם שלא למדים ממה שאמרו אחי יוסף אליו 'אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם' (בראשית ג, ז), משום שהיה קודם מתן תורה, ואין למדים מקודם מתן תורה לאחוריו. או משום שאין למדים לוידי לפניו יתברך מוידוי שלפני אדם (בית האוצר מערכת א-ב, א, יב ד"ה ולענ"ד).

מֵאֵי דְהוּהּ הוּהּ, מה שהיה בחורב כבר היה ואי אפשר לשנותו (רש"י). ויש שפירשו, שכשם שאיש המדבר עם רעהו, אינו פונה אליו בהזכרת שמו בעת דיבורו עמו, כך משה רבינו שהיה מדבר עם השם יתברך פנים בפנים, כדבר איש אל רעהו, לכן לא הזכיר שמו יתברך בבקשתו (תוס' ישנים, ע"פ שיח יצחק). ויש שפירש, שעדיין לא נאמרה אז פרשת עגלה ערופה, ואף שמשה רבינו ידע ברוח קדשו את כל התורה, אך לא היה יכול ללמוד בבנין אב מפרשה שעדיין לא נאמרה בתורה, ועל כן לא הזכיר שם השם (בית האוצר מערכת א-ב, א, יב ד"ה ולענ"ד).

קְשִׁיא. ודייקה הגמ' לסיים ב'קשיא' ולא ב'תיבתא', ש'קשיא' הכוונה שכל קושיא יש תירוץ, אבל 'תיבתא' זה פירא ואין לזה תירוץ [כמבואר ברשב"ם (ב"ב נב, ב)], ולכן כאן על אף הקושיא הדין קיים, וכיון שהכתוב אומר מפורשות מה אומרים בעגלה ערופה, אין להוסיף ולומר יותר מכך, ורק יאמר 'אנא' (ע"פ שפת אמת, ונחל איתן טו, ז).

רְבִי אֹמֵר כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבו גֹּדֵל לְאַלְהֵינוּ וְכוּ'. ומכאן מוכח שמצוה לענות 'אמן' על ברכה (רש"י ברכות כא, א), ואפילו ברכה שאין השומע יוצא בה ידי חובה, שהרי הכהן גדול לא היה מוציא את השומעים. ויש מפרש, שאין מכאן ראיה על עניית אמן על ברכה, כיון שלא היתה שם ברכה כי אם קריאה בלבד, אלא שמוכיח מכאן שיש לומר 'ברוך הוא וברוך שמו' אחרי הזכרת שם ללא ברכה (פרי חדש אר"ח קכה, יג), אך יש לדחות, שמאחר והכהן גדול הזכיר שם המפורש, דינה כדין הזכרת ברכה (שיח יצחק).

חֲנִינְהּ בֶּן אַחֵי רְבִי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר זְכַר צִדִּיק לְבִרְכָה. והטעם שלא למד מהפסוק 'כי שם ה' אקרא', משום שלדעתו אפשר ללמוד מכך שמצוה לענות אמן רק אם מוציא את הרבים בברכתו, כעין 'שירת האזינו' שהיה משה רבינו קורא ברבים, והיה מוציאם בברכה ידי חובתם (מרומי שדה).

מונבז המלך, שהיה בנה של הילני המלכה, מזרע החשמונאים (רש"י ב"ב א, א; תוס' כתובות ז, ב ד"ה הורוה). ויש סובר, שהיה מלך גר (מהרש"א שם). ויש סובר, שהיו שני מלכים בשם זה (מלאכת שלמה). **נברשת של זהב** - מנורה מזהב (רש"י רע"ב). ויש מפרש, שכעין השמשות שעושים על פתחי הבתים מזכוכית, היא עשתה מזהב (רמב"ם בפייה"ש).

גמרא. שיהא צפון כולו פנוי, ואף שהיו שם הרבה כלים, שולחנות, טבעות, ננסין וקלונסאות, כוננת הכתוב שיהא פנוי מכלים שאינם לצורך שחיטה, והם שהיו לצורך שחיטה יכלו לעמוד שם (תוס' זבחים נט, א, המובא כאן בריטב"א). ויש סובר, שהכוונה שלא יהיה בצפון קביעות מקום לכלי מסויים שיהיה דינו להיות שם, אבל אין איסור בהשיית כלים שם שהיו נצרכים לשחיטה וכדו' (גרי"ז, המובא בחי' הגר"מ פיינשטיין זבחים שם), ולכן על אף שרבי אליעזר בן יעקב סובר שצפון צריך להיות פנוי מכלים, גם סובר שחלקו של מזבח עמד בצפון (לדעת רבינו חננאל [כאן]), שכיון שרובו עמד בדרום, קביעות מקומו היא דרום, ונחשב הצפון פנוי (גרי"ז, המובא במנחת אברהם שם).

המהלך לימין רבו, שבאופן כזה אין יד ימינו של התלמיד מזומנת לשרת את רבו (מאירי). **הרי זה בור**, שלא רק חכמה אין בו, אלא אפילו בדרך ארץ אינו בקי (ע"פ רש"י ומאירי).

יכול יתן שנים על זה ושנים על זה - שמא יתן שני גורלות שכתוב עליהם לה' על שיעיר אחד, ושני גורלות שכתוב עליהם לעזאזל על השעיר השני (רש"י, ע"פ ר"ש מדעסויא; תוס'), ושני הגורלות של לה', וכן שני הגורלות של לעזאזל יהיו דבוקים יחד, כדי שלא יעלה ביד אחת גם של שם וגם של עזאזל (מאירי). ויש שפירש, שיתן שני גורלות של לה' בקלפי אחד, ושני גורלות של לעזאזל בקלפי שני, ויערב את הקלפיות עצמן [לא את הגורלות שבתוכן], ויטול שני גורלות מקלפי אחד ויתן על שיעיר אחד, ויטול שני גורלות מקלפי שני ויתן על השעיר השני (הגהות וביאורי הגר"א לתורת כהנים אחריו ב, ב).

שלא יעשה אחד של זהב ואחד של כסף, אחד גדול ואחד קטן, וכן עובי שניהם יהא שווה (מאירי).

לפי שמצינו בציץ שהשם כתוב עליו והוא של זהב, יכול אף זה כן - שהגורל שהשם כתוב עליו יהא של זהב כמו הציץ (רש"י), וילמד מגורלות' שיהיו שניהם שוין ועשויים מזהב (מנחת אברהם, ע"פ מהר"י קורקוס עבודת יום הכיפורים ג, א). ובירושלמי (להלן ד, א) מבואר, שצריך שיהיה מצויין ומוכח על הגורל שהוא לה'. ויש לעיין, מניין לבבלי שהיה כתוב על הגורל שם השם, אולי היה כתוב רק ה' לסימן שהוא לה' (שפת אמת, המציין לירושלמי).

ריבה של זית, ריבה של אגוז, ריבה של אשכנז, ונקטו דוגמאות אלו אף שריבה כל דבר, מפני שהם חזקים ויפים, ומצוה לעשות את הגורלות מהן (ריטב"א).

כדי שיהיו שנים עשר אהיו הכהנים העוסקין בתמיד מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת, ולא יבואו לידי מחלוקת, שיאמר כל אחד אני אקדים לקדש (פסקי הרי"ד). או משום שלא קידשו ידיהם ורגליהם מתוך כלי, אלא ישירות מן הברזים, וקידוש כזה מועיל רק במים של 'כח ראשון', כלומר שנקדשים במים הראשונים היוצאים מיד עם פתיחת הברז, וכאשר היו רק שני ברזים, לפעמים לא נזהרו וקידשו במים הזורמים אחר כך, לכן עשה שנים

להלן, שהיה צד שיהא חובה לעשות גורלות של זהב, כפי שהציץ שהשם כתוב עליו היה של זהב, ואף שנדחה בגמ' צד זה, בן גמלא עשה כן מרצונו (ע"פ ריטב"א להלן לט, א, ומנחת אברהם, וראה להלן לט, א ד"ה קלפי, מדוע את הקלפי שאיר של עץ ואילו את הגורלות שינה לזהב).

יהיו מקפירים אותו לשבח, ואף שמתבאר לעיל (יה, א) שבבית שני התמנו כהנים גדולים שאינם ראויים על ידי ממון, ומביאה הגמ' כדוגמא את יהושע בן גמלא שהתמנה כך, מכל מקום מכאן מוכח שהוא היה חשוב, אלא שהיו בעלי תורה וחשובים ממנו (תוס' ישנים שם, וראה תוס' ב"ב כא, א ד"ה זכור שהזכירו רק 'חשובים'), ויש סובר, שהיה כמותם בתורה, אבל היו גדולים ממנו בגיל או בעושר (ריטב"א לעיל שם, בתי' שלישי). ויש סובר, שהוא היה ראוי להיות כהן גדול לכתחילה, וכמבואר בב"ב (שם) שאלמלא הוא היתה התורה נשכחת מישראל, ואין חיסרון במה שהתמנה על ידי ממון, ומביאה הגמ' זאת לומר שמן הסתם היו אחרים שאינם ראויים שאף הם התמנו כך (מהרש"א שם). ויש סוברים, שהיו שני כהנים גדולים בשם זה (תוס' ישנים יבמות סא, א; ריטב"א לעיל שם, וב"ב שם, בתי' שני).

עשה שנים עשר דד לכיור שלא היה לו אלא שנים, עשאו בן גמלא של שנים עשר, שלא כתבנית הכיור של משה שהיה בעל שנים, כי מלבד המנורה, השולחן ומזבח הזהב, את שאר כלי השרת אין חובה לעשות כתבנית של משה [וכדעת הרמב"ן (שמות כה, ט)] (מקדש דוד קדשים ב, א). ויש סובר, שהוספת ברזים אינה נחשבת שינוי תבנית, כיון שעצם הכלי לא השתנה (שיעורי הגר"מ פיינשטיין לעיל כה, ב, ליישב דעת רש"י שמות שם, הסובר שאף את הכיור אסור לשנות מתבנית משה).

מוכני - לגלגל, לשקע בו את הכיור בבור מים בלילות (רש"י, תוס' זבחים כא, א ד"ה כיור, וראב"ד בית הבחירה ג, יח, בביאור הגמ' להלן). וכיון שקדושת המקדש יורדת עד התהום, נחשב שהיה כיור במקדש אף בלילות (חי' הגרי"ז זבחים כ, א). ויש מפרשים, ש'מוכני' הוא כלי חולין עגול כגלגל סביב הכיור, שהיה הכיור משוקע בתוכו, וכשהיו רוצים למלאות מים בכיור, היו מריקים הממוכני לכיור (רמב"ם בפייה"ש, ובבית הבחירה שם, ומאירי כאן ובתמיד כה, ב, ע"פ כסף משנה שם, המציין שבביאת מקדש ה, יד, הרמב"ם מפרש כפי' הראשון).

שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה, שאין זה כבוד קדשים שיפסלו בלינה ויצטרכו לשופכן (רש"י), כלומר, שהמצוה של שימור קדשים הנלמד מן הכתוב (במדבר יח, ח) 'ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי' (ראה בכורות לד, א), היא רק על שמירתן לב לטמא, ואילו שמירתן לבל יפסלו בלינה, היא רק מטעם כבוד הקדשים (אבן האזל בית הבחירה ג, יח, בביאור דברי רש"י). ויש סוברים, שמצוה שמירתן כוללת שמירה מכל פסולי קדשים, ואף לינה בכללן (רש"י זבחים כא, ב; רמב"ם תרומות יב, א, ו-יח, יב).

ועל ידי חיבור מי הכיור למי המעייין, בטלה לינתן (רש"י זבחים כ, א). ויש שסובר שבטלה קדושתן וכבר לא שייך פסול לינה (הגהות שיטמ"ק שם ברש"י), שכשם שעל מחובר אי אפשר לחול קדושת הגוף, כך גם אם הוא כבר קדוש, אם נעשה מחובר פוקע קדושתו, שהמחובר אינו בתורת קדושת הגוף (ברכת פריך, קרח, התמה על רש"י מדוע על ידי חיבורן בטלה לינתן).

למטה, ואף שמים המעורבים בעפר כשרים לקידוש ידים ורגלים [כמבואר בזבחים (כב, א)], אך יש הידור לקדש במים נקיים. ובערב שמי הכיור פחתו, הוכרחו לקדש מן התחתון (מאזנים למשפט ב, ב), אותם כהנים שלא היו במקדש בשחרית, או כאלו שהיו, אבל הסיחו דעת מקידוש ידים ורגלים של שחרית, שצריכים לקדש שנית (שיח יצחק, אך ראה שמבאר טעם אחר מדוע שחרית מקדש מן העליון).

עשר ברזים, שיקדשו כולם מ'כח ראשון' (עצי אלמוגים קנט, יז). ואף ששלש עשר כהנים התעסקו בתמיד, אך כיון ששחיטה כשרה בזר, לכן אפילו אם כהן שוחט, הוא אינו צריך קידוש ידים ורגלים (ע"פ רמב"ם בפייהמ"ש, ורש"י לעיל כה, ב).

שַׁחֲרִית בְּמִלּוּאוֹ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הָעֲלִיּוֹן וְכוּ', שבשחרית שהכיור מלא, המים העליונים נקיים יותר מעפר, שמטבעו יורד

המשך מעמוד קודם

המשתלח אכן מתייחס לשעיר המשתלח, או על כפרת דמים של השעיר הפנימי [ובא ללמוד שכפרת שעיר המשתלח תלויה בזריקת דמים של השעיר הפנימי], והברייתא כאן סוברת כדעת הסובר שם שהפסוק מדבר בשעיר המשתלח (תוס' ישנים להלן שם; תוס' רא"ש שם).

וכי תימא גילף משעיר הנעשה בפנים שפפרתו בדמים, ונכון מסברא ללמוד את הפר מהשעיר הפנימי, כיון שדם שניהם הוזה בקודש הקדשים ובהיכל, ואילו בשעיר המשתלח אין הזאת דמים, וכן שניהם מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו [כמבואר בשבועות (ב, ב)], ואילו שעיר המשתלח מכפר על שאר עבירות (שיח יצחק).

אָמַר לִיה כָּרְבִי מְאִיר סְבִירָא לִי כְּדָכְתִּיב בְּסֵפֶר אוֹרֵייתָא דְמִשָּׁה, וכיון שנתן טעם לדבריו שסובר כדעת רבי מאיר ולכן אמר כסדר הזה, רבה שתק לו ולא החזירו, אבל אילו לא היה נותן טעם לדבריו, היה רבה מחזירו לומר כדעת רבנן (רמב"ן תורת האדם, ענין הידוי).

או אינו אלא כפרת דמים, וכמו שנאמר (ויקרא יז, יא) 'כי הדם הוא בנפש יכפר' (רבנו חננאל). מה כפרה האמונה בשעיר דברים, אף כפרה האמונה בפר דברים, שהרי השעיר לעזאזל לא הוקרב, ואין בו קבלת דמים, והכפרה האמורה היא וידוי, כך הכפרה האמורה בענין פר הכהן גדול היא וידוי (ע"פ רש"י ויקרא טז, י ושפתי חכמים שם). ולהלן (ב, ב) נחלקו תנאים, האם 'לכפר' האמור בשעיר